

Klasyczna muzyka perska

Współczesna muzyka Iranu -- muzyka perska -- poza tym, że stanowi żywą kontynuację długiego ciągu pokoleń kultury, zasługuje na uwagę również z powodu jej możliwych związków z muzyką starożytną Grecji. Jest rzeczą prawdopodobną, że zarówno muzyka perska, jak i muzyka starogrecka wywodzą się ze wspólnego źródła -- muzyki Sumerii oraz antycznych kultur Azji Mniejszej. Istnieje również duże prawdopodobieństwo bezpośrednich muzycznych wpływów w trakcie wielowiekowych politycznych i kulturalnych kontaktów pomiędzy Persją i Grecją, jakie miały miejsce od V w. p.n.e. aż po IV wiek ery chrześcijańskiej. Na skutek oddziaływania Islamu, szczególnie jego odłamu szyickiego, Persja doświadczyła długiego okresu muzycznego zastoju, co pozwoliło na przechowanie do naszych czasów oryginalnych form muzyki artystycznej.

Tradycyjną muzykę, jaką do dziś wykonuje się w Iranie, można podzielić na pięć gatunków. Muzyka ludowa to muzyka plemion (spośród których wiele, to plemiona koczownicze) i chłopów. Muzykę religijną określić można jako muzykę meczetu i religijnych świąt. Irańska muzyka popularna to rdzenny repertuar, który można było usłyszeć w radio i telewizji, a także w kawiarniach. Z kolei właściwa dla Persji muzyka ceremonialna to ta, wykonywana w *zur khaneh* (domach siły) oraz *naghareh khaneh* (domach kotłów; perska muzyka wieży). Jest w końcu tradycyjna muzyka klasyczna, która w swojej najbardziej autentycznej formie grana była w domach prywatnych oraz w miejscach spotkań niektórych zakonów derwiszów. W praktyce nie zawsze można te typy rozróżnić. W dodatku posiadają one szereg cech wspólnych i ulegają wzajemnym wpływom.

Artystyczna muzyka Persji, to przede wszystkim muzyka miast. Rozwinęła się pod patronatem królewskiego dworu i była również szeroko uprawiana przez zakony sufickie. Na skutek nieprzychylnego stosunku ze strony Islamu, muzyka ta bywała rzadko wykonywana publicznie; jej obecność ograniczała się do dworu oraz prywatnych domów. Tak więc, przez trzysta stuleci perska muzyka artystyczna nie była muzyką koncertową. I w rzeczy samej, charakter tej najbardziej tradycyjnej muzyki odzwierciedla jej prywatną funkcję. Wykonywana przez niewielką grupę solistów jest bardzo medytacyjna. Nawet same instrumenty posiadają delikatne brzmienie. Typową dla klasycznej muzyki perskiej przestrzenią jest domowe wnętrze lub ogród, w którym muzycy otoczeni są niedużą grupą członków rodziny lub przyjaciół.

Publiczne wykonania perskiej muzyki klasycznej rozpoczęły się dopiero w XX wieku. Pierwszy większy koncert, który odbył się w ogrodzie na obrzeżach Teheranu sponsorowany był przez grupę derwiszy ze Stowarzyszenia Okhovat. Pod koniec lat 20. i w latach 30. każdego roku w swoim konserwatorium organizował znany muzyk Ali Naqi Vaziri. W następnych dziesięcioleciach koncerty dawał Ruhollah Khaleqi, założyciel Towarzystwa Muzyki Perskiej. W późniejszych latach koncerty artystycznej muzyki perskiej bywały często sponsorowane przez zagraniczne organizacje kulturalne. Ministerstwo Sztuk i Kultury poprzedniego, świeckiego rządu również organizowało kilka koncertów rocznie. Po rewolucji islamskiej perska muzyka klasyczna praktycznie przestała istnieć jako forma publicznej sztuki.

Klasyczną muzykę perską określa się na różne sposoby: *musiqi-ye asil* (muzyka szlachecka), muzyka *radifu* (czyli repertuaru tradycyjnych melodii) lub po prostu jako muzyka *dastgah*. Jest ona wykonywana albo przez instrumentalistę solistę, albo też -- co bardziej typowe -- przez zespół składający się ze śpiewaka, instrumentalisty i perkusisty. Gdy wykonawcą jest solista, perska muzyka artystyczna jest monofoniczna, choć czasem stosuje się akordy ozdabiające melodię.

W niektórych formach w całym utworze brzmieć może jedna nuta pedałowa. Jeśli gra zespół, wówczas muzyka jest heterofoniczna -- oznacza to, że melodia wykonywana przez śpiewaka znajduje swój oddźwięk i jest nieznacznie przekształcana przez instrumentalistów; jednak nie występuje tu harmoniczny czy kontrapunktyczny akompaniament.

Klasyczna muzyka perska jest improwizowana; muzyk jest jednocześnie wykonawcą i kompozytorem. Stąd każde wykonanie tego samego *dastgah*, nawet przez tego samego wykonawcę powinno być różne od innych. Podczas wykonań, kiedy muzyk znajduje się pośród niewielkiego grona przyjaciół, improwizacja jest częściowo kształtowana poprzez spojrzenia i słowne sugestie wymieniane przez wykonawcę i jego słuchaczy. Dzięki tej subtelnej komunikacji nastrój słuchających wpływa na charakter, a często również formę improwizacji muzyka.

Repertuar klasycznej muzyki perskiej ułożony jest w siedem *dastgah* i pięć *dastgah* pomocniczych, nazywanych *naghmeh* (melodiami). Każdy *dastgah* obejmuje od dziesięciu do trzydziestu melodii nazywanych *gusheh*. Te *gusheh-ha* zostały przekazane ustnie poprzez -- jak się twierdzi -- wiele stuleci. Jednak chociaż, jak twierdzą też Persowie, niektóre z nich mają oryginalny średniowieczny rodowód, to większość z nich jest młodsza. W XX wieku te tradycyjne melodie zostały przetranskrybowane do zachodniej notacji liniowej i tak dziś istnieje zapisany zbiór około dwustu pięćdziesięciu *gusheh* ujętych w dwanaście *dastgah*. Ten repertuar melodii, tworzący podstawę klasycznej muzyki perskiej, określa się jako *radif* (szereg).

Chociaż muzyka klasyczna zajmuje względnie małą część całego obszaru tradycyjnej muzyki Iranu, to jest ona powiązana z innymi jej gatunkami -- muzyką ludową, religijną i popularną. Perska muzyka artystyczna jest z ducha religijna i używa religijnych lub półreligijnych tekstów; ożywiała ją i odświeżała irańska muzyka ludowa, stanowiąc z kolei podstawę większości repertuaru muzyki popularnej.

Co czyni wykonawca tworząc kompozycję? Jeśli przyjmiemy, że *radif* stanowi informację lub też przekazany przez tradycję muzyczny materiał, wówczas tworzona na bieżąco kompozycja czy też improwizacja obejmuje takie aspekty jak ornamentację, rytmikę, formę oraz zastosowanie poezji. Ostatnimi czasy muzycy również skłaniają się ku nieimprowizowanym formom muzyki wcześniej skomponowanej.

Instrumenty stosowane do wykonań muzyki perskiej posiadają długą historię. Są one również, co ważne, poprzednikami wielu europejskich instrumentów muzycznych.

Maciej Kaziński

Mohammad Rasouli jest absolwentem Akademii Muzycznej w Teheranie gdzie studiował grę na neju, tarze i tombaku. Po ukończeniu studiów kontynuował naukę gry na neju u mistrzów: Mohammada Ali Kijanineżada i Hasana Kasai. Tradycyjną muzykę irańską poznawał u Madżida Kijani. Wiele koncertował w Iranie. Od 2004 roku mieszka w Warszawie. Założył pierwszy w Polsce zespół wykonujący klasyczną muzykę perską: Neyriz. Jest członkiem zespołu irańskiego Chakad. Współpracuje m.in. z Marią Pomianowską, Mieczysławem Litwińskim, Orkiestrą Otwartej Filharmonii Agrafki Muzycznej. Z Filharmonią Kaliską oraz Filharmonią Sinfonia Baltica wykonał utwór „Ney Nava” wybitnego irańskiego kompozytora Hosejna Alizade. Było to pierwsze w Europie Wschodniej wykonanie tego bardzo popularnego w Iranie utworu na nej i orkiestrę smyczkową. Występuje na festiwalach i koncertach w Europie, Iranie i Japonii.

Warunki udziału:

Udział w warsztatach jest bezpłatny. Uczestnicy pokrywają wyłącznie koszty pobytu

Zakwaterowanie i posiłki w gospodarstwie Marii Kwiatkowskiej na kolonii wsi Pupki, 20 minut spacerem do Ośrodka Teatralnego Węgajty.

Osoby korzystające z pełnej oferty pobytowej (noclegi + wyżywienie) otrzymują dofinansowanie 30 zł/doba. Koszty pobytu (4 dni + niedzielny obiad) pokrywane przez uczestnika to: **245 zł** (4 x 55 zł/doba + 25).

Osoby nie korzystające z noclegów mogą wykupić same obiady na własny koszt. Cena obiadu 25 zł.

Jest możliwość zamówienia posiłków wegetariańskich.

Zgłoszenia należy wysłać na adres: biuro@schola.wegajty.pl do dnia 20 czerwca. Ilość miejsc jest ograniczona. Rezerwacja nastąpi po wpłaceniu zaliczki 100 zł na konto Stowarzyszenia Teatr Węgajty. Nr konta: 34 1020 3541 0000 5902 0088 9394 (w tytule prosimy wpisać: „muzyka perska”).

Kontakt: biuro@schola.wegajty.pl tel. 89 5129471, kom.: 600005253 (Małgorzata Niklaus), 516620088 (Monika Petryczenko), 603235253 (Wolfgang Niklaus)

ORGANIZATOR: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie

WSPÓŁORGANIZATOR: Stowarzyszenie Teatr Węgajty

SPONSORZY: Fundusz Małych Grantów Transgranicznych i Międzyregionalnych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004-2009, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego

